

LICENCES – LĪDZEKLIS AUTORTIESĪBU AIZSARDZĪBAI

MIKIJS ZĪMECS,

SIA “ZAB Ellex Kļaviņš”
zvērīnāta advokāta palīgs

MĀRTIŅŠ GAILIS,

SIA “ZAB Ellex Kļaviņš”
zvērīnāts advokāts

Filmu, mūzikas ierakstu, datorprogrammu un citu ar autortiesībām aizsargātu darbu autoriem ar likumu piešķirtas izņēmuma tiesības uz to izmantošanu. Lai atļautu darbu lietot citai personai vai – tieši pretēji – ierobežotu šādu iespēju, autors var izdot licences un slēgt licences līgumus. Aplūkosim to sastāvdaļas, iespējamās veidus un formu!

Autortiesību likuma (AL) 40. panta 2. daļā paredzēts, ka autortiesību subjekta darba izmantošanas atļauju izsniedz gan licences līguma, gan licences veidā. Tādējādi darba izmantotājam pirms konkrētā ar autortiesībām aizsargātā darba izmantošanas jānoslēdz ar autortiesību subjektu licences līgums vai jāsaņem darba izmantošanas licence (izņemot likumā noteiktos gadījumus). Atbilstoši AL par autortiesību subjektiem uzskata darba autorus, līdzautorus, tostarp audiovizuālā darba autorus, atvasināto darbu autorus, viņus mantiniekus u. c. autora tiesību pārņēmējus.

Savukārt termins “darba izmantotājs” nav tieši noteikts likumā, taču to var definēt kā personu, kas izmanto konkrēto darbu un/vai ir tā izmantojuma labuma guvējs (jānorāda, ka darba izmantotājs ne vienmēr ir persona, kas veic darba tehniskas izmantošanas darbības). Gadījumi, kad darba izmantotājam nav nepieciešams iegūt autortiesību subjektu darba izmantošanas atļauju, noteikti AL 19. pantā un 20.-35. pantā, tostarp izmantot darbus bez atļaujas drīkst informatīviem, izglītības un pētniecības mērķiem,

bibliotēku, arhīvu un muzeju vajadzībām u. c. norādītajos gadījumos.

LICENCE VAI LICENCES LĪGUMS?

Licences līguma un licences definīcijas noteiktas attiecīgi AL 41. un 42. pantā. Ar licences līgumu viena puse, t.i., autortiesību subjekts, dod atļauju otrai pusei – darba izmantotājam – lietot darbu, vienojoties par izmantošanas noteikumiem, atlīdzības lielumu, tās izmaksāšanas kārtību un termiņu. Licence ir atļauja izmantot konkrēto darbu tādā veidā un ar tādiem noteikumiem, kādi norādīti licencē. Tātad licence ir viopusējs dokuments, ar ko autortiesību subjekts piešķir atļauju izmantot savu darbu, pamatojoties uz licencē norādītajiem noteikumiem.

Savukārt licences līgums ir vienošanās par konkrēta darba izmantošanas un maksāšanas kārtību, kā arī citiem būtiskiem noteikumiem starp vismaz divām pusēm, no kurām viena ir autortiesību subjekts. Praksē licences parasti izmanto, kad autortiesību subjekts vēlas izsniegt atļauju savu darbu izmantošanai plašākam personu lokam, ja nav noteikti zināma otra puse (darba izmantotāji) un nav paredzēti plaši darba izmantotāju pienākumi, piemēram, veikt samaksu par darba izmantošanu. Piemēram, licences lieto, publicējot atvērto kodu un ļaujot to savos produktos izmantot trešajām personām, kā arī ļaujot trešajām personām bez maksas izmantot autortiesību subjektam piederošu mūzikas vai rakstu darbu atbilstoši licencē paredzētajiem noteikumiem (piemēram, piešķirt

tiesības pārpublicēt konkrēto darbu, nosakot, ka jāiekļauj atsauce uz darba autoru, tādējādi nodrošināt, ka darbam var piekļūt plašāka auditorija, nekā tad, ja šādu licenci neizsniedz).

Ja autortiesību subjekts vēlas precīzāk ierobežot vai noregulēt darbu izmantošanu, autortiesību subjekti izvēlas slēgt licences līgumu, ar ko darba izmanto-tājs uzņemas papildu saistības, tostarp maksāt atlīdzību par darba izmantoša-nu. Licences līgumus ikdienā redzam, lejupielādējot un uzstādot programma-tūru datoros vai pārkot elektroniskās grāmatas. Licences līgumus slēdz, piemēram, lai izdotu darbu vai raidītu to radio vai televīzijā.

LICENČU VEIDI

AL ir izšķirti trīs dažādi darba izman-tošanas atļauju jeb licenču veidi, ko var nodot darba izmantotājiem. Proti, pastāv vienkāršas licences, izņēmuma licences un vispārējās licences.

Vienkārša licence nodrošina tās saņē-mējam jeb licenciātam tiesības veikt licencē norādītās darbības vienlaikus ar autoru vai citām personām, kuras arī saņēmušas vai saņems konkrēto licenci. Vienkāršas licences parasti izsniedz, ja autortiesību subjekts paredz, ka at-tiecīgo darbu lietos plašs personu loks. Piemēram, ikdienā šādām licencēm darbu izmantotāji piekriņ, uzstādot un izmantojot dažādas populāras dator-programmas vai lietotnes, lejupielādējot e-grāmatas viedierīcē u. tml.

Izņēmuma jeb ekskluzīvā licence no-drošina tiesības veikt licencē norādītās darbības tikai tās saņēmējam, proti, iegūstot izņēmuma licenci, konkrēto darbu var izmantot tikai tās saņēmējs. Ekskluzīvas licences parasti saistītas ar lielām izmaksām (licences maksu) darba izmantotājiem, un to mērķis parasti ir neļaut konkurentiem piekļūt konkrētā darba izmantošanai. Šādas licences visbiežāk lieto specializētu datorprogrammu izmantošanas tiesību nodošanai vai literāra darba izdevniecības tiesību piešķiršanai konkrētai izdevniecībai. Autoriem, izsniedzot ekskluzīvo licenci, jāņem vērā, ka viņi paši, lai gan tiem pieder mantiskās

autortiesības, nevar attiecīgos darbus izmantot mērķiem, kam izsniegta izņē-muma licence.

Visbeidzot, ir arī vispārējās licences, kas dod tiesības licences saņēmējam izmantot visus kolektīvā pārvaldījuma pārstāvēto autoru darbus. Vispārējās licences visbiežāk iegūst, kad komer-ciāliem nolūkiem publiski atskaņo ar autortiesībām aizsargātus muzikālus darbus, piemēram, mūzikas atskaņoša-nai radio vai televīzijas pārraidēs.

KAS JĀIEKĻAUJ LICENCES LĪGUMĀ?

Lai gan licences līguma būtiskās sastāvdaļas ir darba izmantošanas at-ļaujas piešķirums darba izmantotājam un viņa pienākums maksāt licences izdevējam atlīdzību par šādas atļaujas piešķiršanu, šajā līgumā būtiski norādīt arī termiņu, uz kādu licence piešķirta, kā arī teritoriju, kurā licences izmanto-tājam ir tiesības lietot konkrēto darbu.

PIEŠĶIRAMO TIESĪBU APMĒRS

Atbilstoši likumam licences līgumā var paredzēt, ka tiek piešķirtas tiesī-bas darbu izmantot vienā vai vairākos norādītajos veidos, kā arī tiesības nodot licenci trešajām personām (sublicence). Ja starp pusēm noslēgtajā līgumā nav norādīts tiesību apmērs, t.i., veidi, kādos attiecīgo darbu drīkst izmantot (pie-mēram, tiesības darbu izplatīt, tulkot, retranslēt, reproducēt u. tml.), tad darba izmantotāja tiesības ierobežotas ar darbībām, kas izriet no līguma un ir nepieciešamas konkrētā līguma mēr-ķa sasniegšanai. Tātad, ja līgumā nav precizētas darba izmantošanas tiesības un atļaujas, tās interpretē atbilstoši attie-cīgā līguma mērķim. Piemēram, ja no līguma mērķa nav redzams, ka konkrētā darba izmantošanai tā izmantotājam nav nepieciešams darbu tulkot (piemēram, literāro darbu attiecīgā darba izplatī-šanas mērķiem) un tas nav regulēts li-cences līgumā, tad paredzams, ka darba izmantotājam šādas tiesības nebūs.

LICENCES MAKSA

No AL izriet, ka licences līgumā nav obligāti jābūt norādītam atlīdzības

Ja autortiesību subjekts vēlas precīzāk ierobežot vai noregulēt darbu izmantošanu, tas izvēlas slēgt licences līgumu, ar ko darba izmantotājs uzņemas papildu saistības.

lielumam, – licences līgums uzskatāms par noslēgtu arī tad, kad atlīdzības lielums nav noteikts, taču līgumā licences saņēmējam paredzēts pienākums licences izdevējam maksāt atlīdzību par darba izmantošanas atļaujas piešķiršanu.

Strīda gadījumā, ja puses vēlāk nevar vienoties par atlīdzības lielumu, to var noteikt tiesa pēc saviem ieskatiem, ja tā konstatē, ka līdzēji vienojušies par licences līguma noteikumiem, izņemot par atlīdzības apmēru. Senāta Civillietu departaments 2017. gada 29. novembra spriedumā lietā SKC-136/2017 norādījis, šāda strīda izšķiršanai tiesai jāievēro Civillikuma 5. pants, kurā noteikts: gadījumos, kad lieta jāizšķir atbilstoši tiesas ieskatam, tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem, lai tādējādi būtu optimāli ņemtas vērā katra konkrētā dzīves gadījuma īpatnības un atrasts iespējami taisnīgākais risinājums.

Tomēr līdzējiem ieteicams uzreiz licences līguma noslēgšanas brīdī vienoties par atlīdzības lielumu, jo strīda risināšana tiesā ir dārgs un laikietilpīgs process, kas saistīts arī ar līdzējiem iepriekš neparedzētiem izdevumiem.

Praksē visbiežāk līdzēji atliek vienošanos par atlīdzības lielumu gadījumos, kad līgumu slēdz starp autortiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju un darba izmantotāju, jo starp pusēm pastāv strīds par kolektīvās pārvaldījuma organizācijas noteiktās atlīdzības apmēra pamatotību atbilstoši Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma likumam. Citos gadījumos parasti nav nepieciešams un līdzējiem nav izdevīgi atlikt vienošanos par atlīdzības apmēru.

TERMIŅŠ

Licencē un licences līgumā jāiekļauj arī termiņš, uz kādu noslēgts līgums vai izsniegta licence. Jānorāda, ka tad, ja noslēgtais licences līgums vai izsniegtā licence nav ierobežota laika ziņā, autors vai cits autortiesību subjekts drīkst izbeigt licences līgumu vai atsaukt licenci, sešus mēnešus iepriekš paziņojot

uzteikumu. Turklāt licences līgumā vai licencē iekļautais noteikums par autora atteikšanos no tiesībām uzteikt beztermiņa licenci atbilstoši AL nav spēkā. Īpaši svarīgi tas ir attiecībā uz programmatūras izmantošanas licencēm, ko dažkārt iegūst, licences ieguvējam veicot vienreizēju maksājumu programmatūras ražotājam vai izplatītājam ar mērķi iegūt konkrētās programmatūras izmantošanas tiesības uz vairākiem gadiem.

TERITORIJA

Tāpat AL paredzēts, ka licences līgumā vai licencē jānorāda teritorija, kurā ir spēkā līgums vai licence. Tātad darba izmantotājs konkrēto darbu drīkst izmantot tikai līgumā vai licencē norādītajā teritorijā. Piemēram, pieņemot, ka autortiesību subjektam ir šādas tiesības konkrētajās teritorijās, tam ir iespēja piešķirt licenci, kas paredz darba izmantošanas tiesības visā pasaulē, Eiropas Savienības dalībvalstīs, konkrētā valstī vai pat konkrētā valsts teritorijā. Ja licencē vai licences līgumā nav norādīta teritorija, kurā tā ir spēkā, darba izmantošanas atļauja attiecināma tikai uz valsti, kurā noslēgts licences līgums vai izsniegta licence.

LICENCES FORMA

AL paredzēts, ka licences līgumus var slēgt gan mutvārdu formā, gan rakstveidā, taču licencēm pieļaujama tikai rakstveida forma. Tomēr AL 42. panta 3. daļā paredzēts, ka mutvārdu formā nevar slēgt tādus licences līgumus kā izdevniecības līgums, līgums par darba publiskošanu, līgums par audiovizuālā darba radīšanu un līgums, kas nosaka tiesības, kādas ietvertas vispārējā vai izņēmuma licencē.

Jānorāda, ka rakstveida formas prasība ir izpildīta arī gadījumos, kad licences un licences līgumi ir elektroniskā formā un parakstīti ar e-parakstu (ne obligāti ar drošu e-parakstu, kas satur laika zīmogu), un atbilst citām normatīvajos aktos noteiktajām prasībām (atbilstoši Elektronisko dokumentu likuma 3. panta 1. daļai).

Strīda gadījumā, ja puses vēlāk nevar vienoties par atlīdzības lielumu, to var noteikt tiesa pēc saviem ieskatiem.